

Kaszap Márton

A 2022-es észak-írországi választások

Fülöp Mihály professzor urat 2016-ban ismertem meg, amikor az Európa-tanulmányok Tanszéken tanársegédként a kollégája lettem. Szakmai munkája mellett megfogott értékes személyisége: derűjével és alázatával példát mutatott nekem is. Kívánom, hogy még sok ilyen évfordulós könyvkiadást megéljen!

Bevezetés

A 2022. május 5-én tartott északír közgyűlési választások történelmi eredménnyel zárultak: először fordult elő, hogy a választásokon nem valamelyik unionista és protestáns párt nyert, hanem egy ír katolikus párt, a Sinn Féin. Mivel ennek a pártnak a legfőbb küldetése az Ír-sziget egységének visszaállítása, és így Észak-Írország visszacsatolása az Ír Köztársasághoz, a régió politikai stabilitása is múlhat ezen. Mégis, a választási eredmények részletesebb elemzése után arra a meglátásra lehet jutni, hogy nem szabad túlértékelni az eredményeket. Az északír pártrendszer továbbra is nagyon megosztott, és a Sinn Féin győzelme bár meglepetésszerű, korántsem tükrözi a lakosság többségének álláspontját. A következőkben ezért megnézem a 2022-es választási eredmények hatását az északír pártrendszerre, és azt, hogyan módosult az egyensúly a korábbi választásokhoz képest, de előtte szölok pár szót a sajátos északír választási rendszerről is.

A választási rendszer

Észak-Írország Közgyűlését sajátos választási rendszerrel választják, az *egyéni átruházható szavazattal* (*single transferable vote*, STV). Azért sajátos, mert az Egyesült Királyságban csak itt használják, az ország többi választásán vagy a *relatív többségi* rendszert alkalmazzák (*first past the post*, FPTP), vagy *egyéb többségi* (például

alternative vote, AV) vagy *vegyes rendszert* (*additional member seat*, AMS).¹ Míg a leggyakrabban használt FPTP tisztán többségi rendszer – így a szavazatarány és a mandátumarány eloszlása közt jelentős különbségek lehetnek –, addig az STV arányos rendszer – ezért a mandátumarány eloszlása viszonylag jól követi (ha nem is tökéletesen) a szavazatarány eloszlását. Jó példa a két választási rendszer közti különbségre a következő: a 2019-es brit parlamenti választásokon a győztes Konzervatív Párt a szavazatok 43,6%-át szerezte meg, a második Munkáspárt 32,1%-ot, a harmadik Liberális Demokrata Párt pedig 11,5%-ot.² De ugyanezek a pártok a parlamenti mandátumok kiosztása után a következő arányokat kapták: a Konzervatív Párt a mandátumok 56,2%-át szerezte meg, a Munkáspárt 31,1%-ot, a Liberális Demokraták pedig 1,7%-ot. A példa azt mutatja, hogy ez a választási rendszer általában az első helyezettet felülreprezentálja, míg a harmadikat alulreprezentálja, és a második helyezett valahol a kettő közt szerepel, jelen esetben viszonylag arányosnak mondható. A FPTP nem véletlenül aránytalan, direkt állít elő ilyen eredményeket: ezzel általában stabil többségű kormányok alakulnak, egyértelmű az elszámoltathatóság, és nincsenek koalíciós kormányok. Az STV ellenben jóval arányosabb. A 2022-es északír választásokon az egyes pártok a következőképpen szerepeltek:³ a Sinn Féin 29,02% szavazattal 30% mandátumot kapott, a Demokratikus Unionista Párt 21,33% szavazattal 27,78% mandátumot, a Szociáldemokrata Munkáspárt 9,07% szavazattal 8,89% mandátumot, az Ulsteri Unionista Párt 11,17% szavazattal 10% mandátumot és a Szövetség Párt 13,53% szavazattal 18,89% mandátumot. Észak-Írországban azért nagyon fontos az arányosság kritériuma, hogy ne fordulhasson elő, hogy egy-egy párt megnyer egy választókerületet (legyőzi katolikus vagy unionista riválisát), majd az összes szavazat elveszik, amely a másik kisebbségi csoportra ment volna. Helyette az STV segítségével nemcsak azok jutnak mandátumhoz, akik győznek egy választókerületben, hanem a második, harmadik stb. helyezett is. De ehhez rendkívül bonyolult választási rendszert használnak, amelyet az átlag választópolgár nehezen ért meg.

A STV lényege, hogy a választópolgárok preferenciális szavazatokat adnak le. Ez azt jelenti, hogy minden választópolgár rangsorolja az adott választókerületben az induló jelölteket. Így minden szavazó gyakorlatilag rangsort ad le, nem csak egy jelöltre ikszel. Miután leadták így az összes szavazatot, a számlálóbiztosok elkezdik megnézni az első preferenciális szavazatokat, vagyis azt, hogy egy-egy szavazólapon

¹ A választási rendszerek arányossági kérdéséről ajánlom bővebben: NAGY 2015.

² Az adatok forrása: UK Election Statistics 2021.

³ Az északír adatok forrása a tanulmányban: Ulster University [é. n.]. A tanulmányban az összes számítást ezekből készítettem.

ki szerepel az első helyen. Így kialakul a rangsor az összes jelölt közt annak megfelelően, hogy mennyi elsődleges szavazatot kaptak. A választási statisztika, amikor a leadott szavazatokat méri, akkor gyakorlatilag csak ezt az eredményt veszi számba. Utána már annyira bonyolult lesz a töredékszavazatok átvitele és a kompenzáció, hogy inkább már csak a végleges mandátumarányt figyelik. Az elsődleges szavazatok alapján az a képviselőjelölt fog mandátumot kapni, aki elér egy bizonyos küszöböt.⁴ Ha valaki több szavazattal bír, mint a szükséges küszöb, akkor a maradék szavazatokból kompenzációs szavazatok lesznek, és átkerülnek a másodlagos, harmadlagos stb. preferenciákra. De gyakran épp az ellenkezője történik, egyik jelölt sem éri el a küszöböt. Ekkor a következőképpen járnak el: az első preferenciás szavazatok számbavételekor megnézik, hogy ki kapta a legkevesebbet a listán, majd ezt a jelöltet kihúzzák úgy, hogy közben a második és a többi preferenciás szavazatát kiosztják a többieknek. Ezáltal megnő minden bennmaradó jelölt első preferenciás szavazata. Megnézik, hogy így már sikerült-e elérni a küszöböt. Ha nem, megint kihúzzák a legalacsonyabb szavazatszámú jelöltet, és a szavazatokat hozzáadják a többiekhez. Ezt addig folytatják, amíg szét nem osztják a választókerületben elérhető összes mandátumot, amely mindenhol 6 darab. Bár nagyon bonyolultnak hangzik, végül viszonylag arányos politikai képviselőhöz jutnak a pártok. Ez végső soron legitimációt ad ennek a választási rendszernek Észak-Írországbán.⁵

Az STV-nek megvannak az előnyei és a hátrányai. Bár nagyon bonyolult, és a szavazatok számbavétele is lassú folyamat, előnye, hogy viszonylag arányos képviselőt nyújt, úgy, hogy nem pártlistákra szavaznak, hanem jelöltekre. A legarányosabb választási rendszer egyébként a pártlistás volna, amilyen például Magyarországon az európai parlamenti választásoké. Mivel azonban az Egyesült Királyságban a képviselői demokráciának vannak nagyobb hagyományai, a pártlisták helyett az egyéni jelöltekre szoktak szavazni. Az STV gyakorlatilag az egyetlen választási rendszer, amely mind az arányosság, mind az egyéni jelöltek kritériumának megfelel. Az Egyesült Királyság területén máshol STV-t csak Skóciában a helyi önkormányzati választásokon használnak, egyébként csak Észak-Írországbán találkozhatunk vele.⁶

⁴ A küszöb mindig úgy alakul, hogy a leadott összes érvényes szavazatot elosztják az elnyerhető összes mandátum +1 számával, majd hozzáadnak még egyet. Képlettel: *kvóta* = $(\text{Összes érvényes szavazat } [V] / \text{Elnyerhető mandátumok száma } [S] + 1) + 1$. Bővebben: Northern Ireland Assembly [a]

⁵ Meg kell jegyezni, hogy Észak-Írországbán a brit parlamenti választásokon nem az STV-t, hanem az FPTP-ot használják. Tehát ez csak Észak-Írország Közgyűlésének megválasztásakor igaz.

⁶ UK Parliament [é. n.].

A 2022-es északír választási eredmények

1. táblázat. *A 2022-es északír közgyűlési választások eredménye*

<i>Pártok</i>	<i>Első preferenciás szavazatok</i>	<i>Szavazatarány</i>	<i>Elnyert mandátumok</i>	<i>Mandátumarány</i>
Sinn Féin (SF)	250 388	29,02%	27	30,00%
Demokratikus Unionista Párt (DUP)	184 002	21,33%	25	27,78%
Szövetség Párt (APNI)	116 681	13,53%	17	18,89%
Ulsteri Unionista Párt (UUP)	96 390	11,17%	9	10,00%
Szociáldemokrata Munkáspárt (SDLP)	78 237	9,07%	8	8,89%
Hagyományos Unionista Hang (TUV)	65 788	7,63%	1	1,11%
Zöld Párt (GP)	16 433	1,90%	0	0,00%
Egyéb pártok	54 784	6,35%	3	3,33%
<i>Összesen</i>	<i>862 703</i>	<i>100,00%</i>	<i>90</i>	<i>100,00%</i>

Forrás: Ulster University [é. n.]

Az 1. táblázat eredményeiből több minden is látható. Egyrészt, ahogy már az előbb említettük, a szavazatarány és a mandátumarány közt nincs nagy különbség, tehát az STV választási rendszer arányosnak mondható. Másrészt a Sinn Féin győzelme főként a szavazatokban jelenik meg, a mandátumarány már szorosabb eredményt hoz a második és nagy rivális Demokratikus Unionista Párttal szemben. Harmadrészt az is látható, hogy a pártrendszer nagyon töredezett: több mint hat párt szerzett 5%-nál több szavazatot. A továbbiakban részletesen is elemzem az eredményeket, és megpróbálom az idevezető okokat is feltárni. Elsőként a demográfiai átalakulással kezdem.

Észak-Írország lakossága alapvetően két vallási irányzathoz tartozik: az írek a katolikus hitet követik, míg a brit identitású unionisták a protestáns hitet, ezen belül is leginkább a presbiteriánust (ez Magyarországon a reformátusokhoz áll a legközelebb, de azért vannak különbségek).⁷ Az ír és a katolikus megnevezést egyrészt,

⁷ Például a presbiteriánusok John Knoxot tekintik alapítójuknak, míg a reformátusok Kálvin Jánost. De az egyházszerkezeti felépítés is eltér a hierarchia szempontjából. Ezért is hívják őket presbiteriánusoknak.

valamint az unionista és a protestáns megnevezést másrészt ezért felváltva fogom használni. Mégis, a pontosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy ezek a szinonimák nem tökéletesek, mivel az etnikai kötődés és a vallási kötődés nem teljesen ugyanaz. Bár az ír identitású emberek többsége valóban katolikus, ez nem feltétlen jelent szoros azonosulást a hitelvekkel, inkább csak a hagyományok követését. Ugyanez elmondható protestáns oldalon is. Sőt, tudunk olyan ír vagy unionista identitású emberekről, akik épp ellenkezőleg, protestáns vagy éppen katolikus hitűek, továbbá a hitüket nem gyakorló és az ateisták aránya is jelentős. Ezért a katolikus-protestáns megosztottság helyett érdemesebb volna ír-unionista konfliktusról beszélni.⁸ Ebben az összehasonlításban írek azok, akik az Ír Köztársaságban szeretnének élni, vagy ha nem is ott, de odahúz a szívük, másrészt unionisták azok, akik az Egyesült Királyságban akarnak maradni, és tisztelnek mindent, ami a brit identitáshoz fűzi őket, különösen a brit királyi családot. Ugyanakkor a Közép-Európában ismert legfontosabb nemzeti megkülönböztető jel, az eltérő nyelvhasználat teljes mértékben hiányzik. Mindkét oldal ugyanazt az angolt és ugyanazt az északír dialektust beszéli, így kizárólag beszéd alapján nehéz a két oldalt megkülönböztetni, ezért is vált a vallás a legfontosabb identitásképző elemmé. Ehhez természetesen annyi árnyalatbeli különbséget hozzá kell tenni, hogy ír oldalon a hagyományos ír nyelv (gaelic) egyre népszerűbb, de ezt az írek nem tekintik anyanyelvüknek, a hétköznapi életben nem használják.

Az ír-unionista vita több száz évre tekint vissza, de igazán feszültté az 1922-es Ír Szabadállam létrehozásával vált, amely mesterséges határokat rajzolt meg az addig osztatlan Ír-szigeten. A felosztás eredményeként egy többségében unionista és protestáns terület maradt az Egyesült Királyságnál, de jelentős ír és katolikus kisebbséggel. Azóta a régióban folyamatosan az unionisták voltak fölényben, de ennek aránya fokozatosan csökkent. Tekintettel arra, hogy az ír oldalon nagyobb a népességnövekedés, a protestáns oldal folyamatosan visszaszorulóban van. Durva számításokkal azt lehet mondani, hogy hagyományosan kétharmad-egyharmad volt az unionisták és az írek egymás közti aránya, ami napjainkra már a fele-fele közelébe jutott. Ez a politikai szavazatokban is megmutatkozik. A katolikus oldal az idő előrehaladtával folyamatosan új szavazókat tud bevonni, míg az unionisták inkább elvesztik sajátjaikat. A Sinn Féin 2022-es győzelme ezért egy tágabb demográfiai folyamat első, és korántsem biztos, hogy utolsó állomása. Ugyanakkor az ír oldal növekedése sem tekinthető véglegesnek: az Ír Köztársaságban és Észak-Írországban is egyre veszít a befolyásából a katolikus egyház, és ezzel párhuzamosan

⁸ A vallási felekezetek statisztikájával és a pontos mérés nehézségeivel kapcsolatban érdemes a következő összefoglalót megtekinteni: Northern Ireland Statistics & Research Agency 2013.

a szekularizáció felerősödik. Ennek egyik eleme, hogy hosszú vita után 2019-ben legalizálták az abortuszt Észak-Írországbán is.⁹ A Sinn Féin az abortusz pártján áll a katolikus tanításokkal ellentétben. Ugyanakkor a protestánsok jellemzően ellenzik a legalizációt. Bár demográfiailag hagyományosan az íreknek kedvez a népességnövekedés Észak-Írországbán, az abortusz kérdésében vallott különbségek idővel a katolikus oldalt hátrányosan érinthetik, a protestáns oldalt pedig előnyösen. Ezért a népességnövekedési trendek még változhatnak. De mindent összevetve jelenleg az írek vannak kedvezőbb helyzetben. Ez tehát az egyik jelentős oka a Sinn Féin sikerének.

A másik ok a pártpolitikában keresendő, és abban, hogy az unionista oldal sokkal megosztottabb, mint a katolikus. Ennek legfőbb oka a Demokratikus Unionista Párt 2017-es kormányzati megállapodása a brit Konzervatív Párttal, amelynek keretében támogatták a brit kormányt a brexitről szóló tárgyalásokon, cserébe bizonyos pénzügyi forrásokért Észak-Írországnak. Bár a DUP ettől azt remélte, hogy megnő népszerűsége Észak-Írországbán, a brexit végül annyira ellentmondásos helyzetbe hozta, hogy népszerűsége nagyot esett, és Észak-Írországbán sokan a pártot okolták a kialakult helyzetért. A DUP tehát a brexit körüli konfliktusok miatt esett vissza,¹⁰ és ez indirekt módon a Sinn Féin megerősödéséhez vezetett. Mielőtt ezt részletesen is elemezni, röviden ejtek pár szót az északír pártrendszer egészéről.

Ha megnézzük, hogy 1998 óta (Észak-Írország Kögyűlésének első megválasztása óta) hogyan alakultak az északír pártok egymás közti erőviszonyai, akkor öt különböző párt körvonalazódik a katolikus-protestáns törésvonal mentén. Mind a protestáns, mind a katolikus oldalon van egy-egy kisebb és egy-egy nagyobb párt, míg a két tábor közt helyezkedik el egy kisebb, de dinamikusan fejlődő formáció, a semleges Szövetség Párt. Míg protestáns oldalon két párt – a nagyobb Demokratikus Unionista Párt (Democratic Unionist Party, DUP) és a kisebb Ulsteri Unionista Párt (Ulster Unionist Party, UUP) – gyűjti be a szavazatok többségét, addig katolikus oldalon szintén két párt – a nagyobb Sinn Féin (SF) és a kisebb Szociáldemokrata Munkáspárt (Social Democratic Labour Party, SDLP) – teszi ugyanezt. Tovább bonyolítja a képet ugyanakkor, hogy mind protestáns, mind katolikus oldalon nemcsak méretben vannak különbségek, hanem a hangvételben is. Protestáns oldalon ugyanis a kisebb UUP mérsékeltnek mondható, míg a nagyobb DUP radikálisnak. Ez ugyanakkor véleményem szerint már nem teljesen igaz, mivel a DUP sokat mérséklődött, mióta 2007-től Észak-Írország Kögyűlésének

⁹ NELSON 2021.

¹⁰ Erről bővebben: MURPHY–EVERSHED 2020. Speciálisan az északír határ kérdéséről bővebben: EGEDY 2018.

legerősebb pártjaként az északír első miniszteri posztot (a helyi miniszterelnöki posztot) adta.¹¹ Ez nem is csoda, hiszen ebből a pozícióból nemcsak a protestáns, de a katolikus érdekeket is képviselni kellett, nem lehetett csak protestáns álláspontot képviselni. Ez automatikusan olyan döntések elfogadására ösztönözte őket, amelyekkel némileg feladták korábbi radikalizmusukat. Tehát unionista oldalon a korábbi egy radikális és egy mérsékelt párt helyett inkább már két mérsékelt párt van: a DUP és az UUP. Ezzel párhuzamosan katolikus oldalon mérsékelt a kisebb SDLP, míg radikális a nagyobb Sinn Féin. Ott tehát még mindig megvan a radikális-mérsékelt dichotómia. Továbbá mindkét oldal esetében meg kell jegyezni, hogy a választók a radikális álláspontokat részesítik előnyben: amikor 1998-ban létrejött Észak-Írország Közggyűlése, akkor az első választáson még unionista oldalon az UUP, míg katolikus oldalon az SDLP volt a legnagyobb párt, tehát a két mérsékelt. Az évek múltával azonban mindkét oldalon a mérsékeltet visszaszorultak, és a radikálisok nyertek teret: az UUP helyébe jött a DUP, míg az SDLP helyébe a Sinn Féin. Annak eldöntése, hogy miért részesítik előnyben Észak-Írországban a radikalizmust a mérsékeltség helyett, meghaladja ennek a tanulmánynak a kereteit, de valószínűleg azért, mert egy ilyen megosztott régióban a mérséklődést valamiféle árulásnak tartják a választópolgárok. Egyébként a mérséklődés szükségszerű, mihelyst valamelyik párt győz, és kénytelen egész Észak-Írországot képviselni, nem csak saját felekezeti érdekét. Ezért a Sinn Féin mérséklődése is könnyen bekövetkezhet 2022-es győzelme után.

Az öt párt így programjában, méretében és felekezeti hovatartozásában is eltér egymástól. Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy az előbb említett öt párton kívül még vannak további kisebb pártok is. Újabban egy harmadik protestáns párt van felemelkedőben: a Hagyományos Unionista Hang (Traditional Unionist Voice, TUV). Ez a párt azért szerzett népszerűséget, mert a másik két mérsékelt unionista párttal ellentétben újra radikálisan akarja képviselni a protestánsok érdekeit. Látható tehát, hogy ez a radikalizmus tulajdonképp válasz a DUP mérséklődésére. Együttal az is beigazolódik, hogy protestáns oldalon a radikalizmust részesítik előnyben: korábban az UUP helyét átvette a DUP, most pedig, amikor a DUP is mérséklődik, felerősödött a TUV. A TUV-n kívül olyan kis pártok is léteznek még Észak-Írországban, mint a Zöld Párt (1,9%-kal), az Aontú (1,48%-kal) és az Emberek A Profit Előtt (1,14%-kal). Ezek közül az Aontú mondható még szektáriánus pártnak, amely szintén radikális módon akarja a katolikusok érdekeit képviselni, és gyakorlatilag a Sinn Féin kihívója. (Utóbbival ellentétben ellenzi az abortuszt.) Mindent összevetve tehát

¹¹ Bővebben: TONGE et al. 2014.

a 2022-es választásokon a katolikus oldal (Sinn Féin, Szociáldemokrata Munkáspárt) 38,09%-ot kapott, amely az Aontúval kiegészülve eléri a 39,57%-ot, míg a protestáns oldal (Demokratikus Unionista Párt, Ulsteri Unionista Párt, Hagyományos Unionista Hang) 40,13%-ot. Látható tehát, hogy fej fej mellett van még mindig a két tábor, és a felekezeten belüli megosztottság tudja csak végső soron eldönteni, hogy melyik párt lesz a legerősebb Észak-Írországbán.

Most néhány szót kell ejteni a protestáns és katolikus táboron belüli szavazatátrendeződésről. A 2022-es választásokon katolikus oldalon a Sinn Féin megőrizte vezető szerepét 29,02%-kal, míg a Szociáldemokrata Munkáspárt 9,07%-ot kapott. A két párt közül a Sinn Féin tudta növelni szavazatai számát 1,11 százalékponttal, míg az SDLP 2,88 százalékponttal visszaesett. A kísértetiesen hasonló két számból feltételezhető, hogy a mérsékelt SDLP-ből vándoroltak át a szavazatok a radikális Sinn Féinhez. Továbbá az is elképzelhető, hogy a fennmaradó különbségben az SDLP-től a semleges Szövetséghez is szivárogtak át szavazatok. Összességében azonban elmondható, hogy katolikus oldalon csekély mértékű szavazatátrendeződés volt. Ugyanez már nem mondható el a protestáns oldalon. A Demokratikus Unionista Párt ugyanis óriási visszaesést könyvelt el, és a 2017-es 28,06%-hoz képest mindössze 21,33%-ot kapott. Ez 6,73 százalékpontos visszaesés, amelyhez hasonló Észak-Írország Közggyűlésének 1998-as visszaállítása óta nem tapasztaltak. Mellettük a mérsékelt Ulsteri Unionista Párt is szavazatokat veszített, és a 2017-es 12,86% helyett 11,17%-ot kapott. Ez 1,69 százalékpontos visszaesés. Az unionista oldalon tehát mind a DUP, mind az UUP szavazatokat veszített. Tehát itt nem az fordult elő, mint a katolikus oldalon, hogy az egyik szektáriánus párt visszaeséséből táplálkozott a másik megerősödése, hanem mindkettő párhuzamosan visszaesett. A két unionista párt tehát együttesen 8,42 százalékponttal kapott kevesebbet, ami tekintettel arra, hogy a protestáns tábor plafonja valahol 40% körül mozog, óriási visszaesés, majd 21%-os, amely a korábbi szavazatok egyötödét jelenti. Vajon ezek a szavazatok akkor hova áramlottak? Nos, minden valószínűséggel két irányba: egyrészt a Hagyományos Unionista Hang irányába, amely 5,07 százalékponttal növelte szavazatarányát 2017-hez képest, és végül 7,63%-ot kapott, valamint a Szövetség irányába, amely 4,47 százalékponttal bővült, és 13,53%-ot kapott. Ebből tehát az is jól látható, hogy a Szövetség alapvetően unionista szavazatokból bővült, és nem katolikusokból. Tehát a semleges formáció leginkább a protestáns táborra volt veszélyes. Sőt, azt is állíthatjuk, hogy protestáns oldalon már nem is két vagy három párt versenyez a szavazatokért, hanem egyenesen négy (Demokratikus Unionista Párt, Ulsteri Unionista Párt, Hagyományos Unionista Hang, Szövetség.) Ezzel szemben katolikus oldalon ez a lemorzsolódás nem figyelhető meg, valamint a táboron

belüli átrendeződés a kisebb Szociáldemokrata Munkáspárt felől a nagyobb Sinn Féin irányába viszi inkább a szavazatokat, amivel a katolikusok hangja összességében erősödik, hiszen centralizálják a szavazatokat. Így a Sinn Féin 2022-es sikere csak részben köszönhető saját jó teljesítményének, nagyjából az unionista oldal megosztottságából fakadt. Ha ez a folyamat tovább folytatódik, és mellette a demográfiai átrendeződés is az íreknek kedvez, akkor hosszú távon a Sinn Féin vezetheti Észak-Írországot.

Meglátásom szerint az unionista oldal megosztottsága és a Demokratikus Unionista Párt mérséklődése közt pozitív összefüggés található. Korábban a brit pártrendszerrel kapcsolatos kutatásaimban¹² megfigyeltem, hogy ha két ellentétes politikai tábor egymás közti ellentéte csökken – vagyis a programok polarizációja csökken, ami előfordulhat úgy, ha mindkét párt mérséklődik, de úgy is, ha csak az egyik –, akkor a választópolgárok harmadik pártokra fognak inkább szavazni, mert alternatívát keresnek. Ez végső soron többpártosodáshoz vezet. Erre példaként említettem az Egyesült Királyságban az 1990-es éveket, amikor a brit Munkáspárt feladta korábbi szocialista programját, és neoliberais irányba mozdult el, amivel párhuzamosan megnőtt a Liberális Demokraták és az Egyesült Királyság Függetlenségi Pártjának a népszerűsége. Mindeközben a Konzervatív Párt nem változtatott lényegesen a programján, de nem is kellett, mert enélkül is felerősödött a többpártosodás. Most Észak-Írországon is valami hasonlóan lehetünk a tanúi: bár a Sinn Féin továbbra is megtartja radikális programját, az ellentétes oldalon a Demokratikus Unionista Párt mérséklődött. Meglátásom szerint ez a mérséklődés segített a harmadik pártoknak, és a DUP szavazatai két irányba szivárogtak el: egyrészt még mérsékeltabb irányba a Szövetséghez, másrészt radikálisabb irányba a Hagyományos Unionista Hanghoz. Ezért a DUP komoly belső útkeresésbe kezdett a választások után.¹³

Végül pár szót kell ejteni a semleges Szövetségről is. Hivatalosan a neve Észak-Írország Szövetségi Pártja (Alliance Party of Northern Ireland, APNI). Küldetése: a katolikus-protestáns megosztottság meghaladása, és olyan álláspontok keresése, amelyek mindenkinek megfelelnek Észak-Írországon. Az APNI tehát nem abból indul ki, hogy Észak-Írországnak hová kell tartoznia, az Ír Köztársasághoz vagy Nagy-Britanniához, hanem abból, hogy a mostani helyzetben (az Egyesült Királyságon belül) hogyan tudnának minél nagyobb helyi autonómiát elérni. Ez azt is jelenti, hogy nem katolikus vagy protestáns területekről beszélnek Észak-Írországon belül, hanem az egész régiót egyben nézik. Tehát a hagyományos katolikus és protestáns

¹² KASZAP 2019.

¹³ DEVENPORT 2022.

területi megosztottság számukra már nem annyira fontos. Ez a formáció 2022-ben 13,53%-ot kapott, ami a 2017-es 9,05%-hoz és a 2016-os 6,98%-hoz képest dinamikus bővülés. Ezzel egyébként a harmadik legnagyobb párt lett a Sinn Féin és a DUP után, megelőzve a többi szektáriánus pártot (UUP, TUV, SDLP). A Szövetség jövője végső soron attól függ, hogy mennyire marad erős a katolikus-protestáns megosztottság. Érdekes módon népszerűsége nem a két tábor közti különbségek kiéleződése, hanem mérséklődése esetén várható. Ahogy láthattuk, a mérséklődő DUP kedvezett elsősorban neki. A katolikusokat ez a veszély kevésbé fenyegeti. De ha a jövőben a Sinn Féin is elkezd mérséklődni győztes pozíciója miatt, akkor akár katolikus szavazatok is nagyobb számban áramolhatnak ehhez a semleges párthoz.

Összefoglalás

A Sinn Féin 2022-es északír közgyűlési győzelme bár történelmi sikernek mondható, ennek jelentőségét nem szabad eltúlozni. Valóban először fordult elő, hogy győzött, és ezzel vezetheti az északír kormányt is, de a sajátos konszociális alkotmányos berendezkedés miatt a Sinn Féinnek muszáj koalícióban együttműködnie a második legerősebb Demokratikus Unionista Párttal.¹⁴ Ezért a DUP korábbi sikertelensége az északír kormányzati pozícióban intő jel lehet a Sinn Féin számára is: a koalíciós döntések kompromisszumai könnyen aláaknázzhatják az ő szavahihe-tőségét is. Továbbá nem szabad elfelejteni, hogy a Sinn Féin abból a szempontból sincs könnyű helyzetben, hogy nem tagja a londoni Alsóházaknak.¹⁵ Így a brit kormánynál sem rendelkezik olyan befolyásolási képességekkel, mint a DUP, amely tagja az Alsóházaknak. (Egyébként a mérsékeltabb katolikus SDLP már küld képviselőket a brit törvényhozásba.) Illetve azt is szem előtt kell tartani, hogy a Sinn Féin nemcsak az Egyesült Királyságban, hanem az Ír Köztársaságban is indul a választásokon, ahol egyébként rendszerint szerény eredményeket ér el. A Sinn Féin győzelme ezért többszörösen is szűk korlátok közé van szabva.

Mégis, ez a történelmi esemény abból a szempontból fontos lehet, hogy felhívja a figyelmet az északír politikai helyzet törékenységére. Eredetileg olyan politikai berendezkedést álmódott meg, amely mindkét kisebbség számára kielégítő lehet. De a bekövetkező demográfiai változások, pártpolitikai mozgások és aktuálpolitikai kihívások (brexit) folyamatosan próbára teszik ezt a rendszert. Amennyiben

¹⁴ Bővebben: Northern Ireland Assembly [b].

¹⁵ Azért nem, mert tagjai köztársasági politikusokként nem hajlandók felesküdni az uralkodóra a brit parlament alakuló ülésén.

az egyensúlyt sikerül megőrizni, akkor a béke továbbra is fenntartható, bár valószínűleg sokan nem lesznek megelégedve az akadozó északír kormányzati teljesítménnyel. Ha viszont valamiért az egyik oldal hatalma megerősödik (például a DUP-é 2017 után), akkor erre könnyen ellentétes válasz érkezhet (amilyen a Sinn Féin 2022-es győzelme). Ezért mindkét fél érdeke az, hogy az inga egyik irányba se lendüljön ki nagyon, és mindig biztosítva legyen a kölcsönös tiszteleten alapuló együttélés.

Felhasznált irodalom

- DEVENPORT, Mark (2022): NI Election 2022: A Shock to the System for DUP, but Unsurprising. *BBC*, 2022. május 8. Online: www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-61363036
- EGEDY Gergely (2018): Az (észak)ír határ a brexit folyamatában. *Európai Tükör*, 21(3), 7–20.
- KASZAP, Márton (2019): *The Pluralisation of British Party Politics: Is There a Split in the UK Party System?* PhD-disszertáció. Budapesti Corvinus Egyetem. Online: <https://doi.org/10.14267/phd.2019014>
- MURPHY, Mary C. – Jonathan EVERSHERD (2020): Between the Devil and the DUP: The Democratic Unionist Party and the Politics of Brexit. *British Politics*, 15, 456–477. Online: <https://doi.org/10.1057/s41293-019-00126-3>
- NAGY Levente (2015): *Választás és arányosság – A demokratikus választások arányossági kérdései*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- NELSON, Elizabeth (2021): Abortion was Legalised in Northern Ireland in 2019 – So Why Are We Still Waiting for It? *The Guardian*, 2021. október 29. Online: www.theguardian.com/commentisfree/2021/oct/29/abortion-legalised-2019-northern-ireland-human-rights
- Northern Ireland Assembly [a]: *How Do We Elect MLAs?* Online: <https://education.niassembly.gov.uk/primary/how-do-we-elect-mlas>
- Northern Ireland Assembly [b]: *Snapshots of Devolution*. Online: <https://education.niassembly.gov.uk/post-16/snapshots-devolution>
- Northern Ireland Statistics and Research Agency (2013): *Background to the Religion and „Religion Brought Up In” Questions in the Census and Their Analysis in 2001 and 2011*. Online: www.nisra.gov.uk/sites/nisra.gov.uk/files/publications/background-to-the-religion-and-religion-brought-up-in-questions-in-the-census-and-their-analysis-in-2001-and-2011.pdf
- TONGE, Jonathan – Maire BRANIFF – Thomas HENNESSEY – James W. MCAULEY – Sophie WHITING (2014): *The Democratic Unionist Party: From Protest to Power*. Oxford: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198705772.001.0001>
- UK Election Statistics (2021): 1918–2019: A Century of Elections. *House of Commons Library*, 2021. augusztus 18. Online: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7529>
- UK Parliament [é. n.]: *Voting Systems in the UK*. Online: www.parliament.uk/about/how/elections-and-voting/voting-systems
- Ulster University [é. n.]: *CAIN Archive – Conflict and Politics in Northern Ireland*. Online: <https://cain.ulster.ac.uk/issues/politics/election/2022nia/ra2022.htm>